

İSLAM MEDENİYETİ ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Journal of Islamic Civilization Studies

e-ISSN: 2149-0872

Cilt/Volume 7 - Sayı/Issue 1 - Haziran/June 2022: 100-123

Kur'ân-ı Kerim'de 'Ey İman Edenler' Hitabı ile Başlayan Ayetler ile Anlamca Örtüşen Türk Atasözleri ve Arapça Benzerleri

*Turkish Proverbs Which Have Similar Meanings With the Ayats Begin With 'O You Who
Have Believed' in Quran and Smilar Arabic Proverbs*

Arslan AĞAR Selim TEKİN

Yüksek Lisans Öğrencisi. Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Arap Dili ve Belagatı Anabilim Dalı
Dr. Öğr. Üyesi. Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Arap Dili ve Belagatı Anabilim Dalı
Muster's Degree Student. Kütahya Dumlupınar University, Faculty of Theology, Department of Arabic Language and Rhetoric
Asst. Prof. Kütahya Dumlupınar University, Faculty of Theology, Department of Arabic Language and Rhetoric

arslanagar@gmail.com selim.tekin@dpu.edu.tr
Orcid: 0000-0001-5648-4276 Orcid: 0000-0002-4033-8255

Makale Bilgisi / Article Information

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received

25.03.2022

Kabul Tarihi / Accepted

09.06.2022

Atıf/Cite: Açar, Arslan. Tekin, Selim. "Kur'ân-ı Kerim'de 'Ey İman Edenler' Hitabı ile Başlayan Ayetler ile Anlamca Örtüşen Türk Atasözleri ve Arapça Benzerleri" *İslam Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*. 7/1 (2022), 100-123.

Etik Beyanı/Ethical Statement: En az iki hakem tarafından değerlendirilmiş ve iThenticate ile %15'ten az benzerlik oranına sahip olduğu belgelenmiştir./Reviewed by at least two referees and checked by iThenticate that the document has under %15 similarity.

Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.
Licensed Under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Öz

İnsanlık tarihi ile var olan konuşma özelliği, insanı diğer canlılardan ayıran birincil vasıflardandır. Bu özellik sayesinde insan, kimi zaman sıradan bir duyguyu, sıradan bir şekilde aktarabilirken, kimi zaman da atasözleri gibi veciz ve anlam dolu tek cümle ile ileteceği mesajı daha etkili bir şekilde sunabilmekte ve kitleleri arkasından sürükleyebilecek bir güce sahip olabilmektedir. Atasözleri, yılların tecrübe ve birikimini sıkıştırılmış bir şekilde kendi bünyelerinde bulunduran, toplumların her özelliğini üzerinde taşıyan DNA'ları gibidir. Bu çalışmanın hedefi, Türk atasözleri ile, İslam'ın kutsal kitabı Kur'an-ı Kerim'de geçen "Ey iman edenler" hitabı ile başlayan ayetler arasında, anlam ve içerik olarak ilişki kurulup kurulamayacağını, bu atasözlerinin, söz konusu ayetler içerisinde geçen emir, yasak ve tavsiyeleri barındırıp barındırmadığını belirlemek ve bu atasözleri ile anlamca benzeşen Arap mesellerini tespit etmektir. Araştırmanın ilk aşamasında, "Ey iman edenler" hitabı ile başlayan ayetlerin kaç tane olduğu ve hangi sûrelerde bulunduğu tespiti yapıldıktan sonra, son iki asırda yazılmış birden çok tefsir incelenerek ayetlerin öne çıkan mesajları ile ilişkilendirilebilecek atasözü olup olmadığı, konu ile ilgili kaynaklardan ve akademik çalışmalardan yararlanılarak araştırılmıştır. Araştırma neticesinde, ayetlerin genel muhtevası ve öne çıkan mesajları ile ilişkilendirilebilecek, anlamca örtüştüğü düşünülen atasözleri ve bu atasözleri ile benzer anlamda kullanılan Arap meselleri bir arada verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Arap Dili ve Belagatı, Kur'an, Ayet, Kültür, Atasözü.

Abstarct

Speaking which has existed throughout the history of mankind is one of the most important characteristics that distinguishes human beings from other creatures. Thanks to this characteristic, human beings can not only explain an ordinary feeling in an ordinary way, but can also give the message in a more effective way and can have the power to affect the masses with only a single sentence just like proverbs which are succinct and very meaningful. The aim of this study is; to determine whether there is an association, in terms of meaning and content, between the Turkish proverbs and the verses of the Quran, the holy book of Islam, starting with "O you who have believed", to determine whether these proverbs include orders, prohibitions, and advice in the relevant verses of the Quran, and also to find out the Arabian parables which are similar in meaning to these Turkish proverbs. At the first stage of the study, the number of the verses of the Quran starting with "O you who have believed", and in which surahs these verses are, have been determined. And then, it has been searched whether there is a proverb related to the most apparent parts of these verses, by examining a few tafsirs written in the last two centuries and other related sources and academic studies. As a result of the research, the Turkish proverbs which can be associated with the general content and the prominent messages of the verses, and which are considered to overlap in meaning; and the Arabian parables which are used in similar meanings to these proverbs have been given together.

Keywords: Arabic Language and Rhetoric, Quran, Verse, Culture, Proverb.

Giriş

İslam dini, ilk tebliğ edilmeye başladığı günden beri, ulaştığı her ferdi değiştirdiği gibi karar kıldığı her toplumu da şekillendirmiştir, İslam dininin Arap yarımadasından taşınarak farklı coğrafyalara yayılmasıyla, yeni toplumlar ve yeni kültürler İslam'a dahil olmaya başlamıştır. Bu yeni toplumlar arasında bulunan ve yüzyıllar boyu İslam'a hizmet etmiş olan Türkler de İslam ile müşerref olmuşlardır. Türkler İslam ile müşerref olmakla birlikte, var olan kültürlerinin İslam'a uygun olanlarını sürdürerek İslam'ın getirdiği yenilikleri de hayatlarına ve gündelik yaşamlarına ince ince işleyip tatbik etmişlerdir. İslam'ın, hayatın her alanına tesiri neticesinde, alışverişten düğün merasimine, giyim-kuşamdan cenaze defnine, gündelik konuşmadan şiire, kısacası beşikten mezara kadar Türk toplumunun her bir alanında değişiklikler meydana gelmiştir. Toplumun hafızası niteliğindeki atasözleri de bu sürece dahil olarak İslam kültürünün getirileriyle benzeşim göstermiş; Allah, namaz, kader, kıyamet gibi birçok kavramın bulunduğu atasözleri Türk kültürüne yerleşmiştir. Bu çalışmada da İslam dininin kutsal kitabı olan Kur'ân-ı Kerim'de, "Ey iman edenler" hitabı ile başlayan ayetlerde, inananlara iletmek istenen mesajlar ile Türk atasözlerinin anlamca benzeşip benzeşmediği araştırılarak bu atasözleri ile aynı anlamda kullanılan Arap mesellerinin tespitine çalışılacaktır. Çalışma iki kısma ayrılacak olup birinci kısımda; "Ey iman edenler" hitabı ile başlayan ayetlerin kaç tane olduğu ve hangi surelerde yer aldığı tespit edilecektir.

İkinci kısımda ise kültür ve atasözü kavramları kısaca tanımlanarak, bu iki kavramın İslam ve Kur'ân ile olan ilişkilerine değinilecek, "Ey iman edenler" hitabı ile başlayan ayetlerin muhtevası ile ilişkilendirilebilecek Türk atasözleri ve benzer Arap meselleri, detaylara girilmeden örneklendirilecektir. Ayetlerde, altı çizilerek gösterilecek bölümler ile ilişkilendirilebilecek ve anlamca örtüştüğü düşünülen atasözleri belirlenirken halk arasında yaygın kullanımı olanlara öncelik verilecek, bu atasözlerinin tespitinde, Türk Dil Kurumu, Millî Eğitim Bakanlığı gibi güvenilir kurumlar tarafından basılmış eserler ve akademik çalışmalar ön planda tutulacaktır. Arap mesellerinde ise, verilen Türk atasözleri ile aynı/yakın anlamı taşıyor olmasına dikkat edilerek akademisyenler tarafından yazılmış eserler öncelikli olmak üzere basılı (Türkçe, Arapça) eserler kaynak olarak kullanılacaktır.

1 Ey İman Edenler Hitabı ile Başlayan Ayetler ve Buldukları Sûreler

Kur'ân-ı Kerim'de, seksen dokuz farklı ayette bulunan "Ey iman edenler" hitabı,¹ yirmi farklı sûrede geçmekte olup bunlardan seksen sekizi ayetin başında geçiyorken², bu ibare bir yerde ayetin ortasında gelmiştir.³ Hac ve Teğâbun sûreleri hakkında ihtilaflı görüşler bulunsa da çoğunluk nezdine "Ey iman edenler" hitabı ile başlayan ayetlerin yer aldığı surelerin tamamı Medenîdir. Bu ibare en çok Mâide sûresinde bulunup on altı farklı ayette geçmektedir.⁴ Bu ayetlerin en az olduğu sûreler ise içerisinde sadece bir tane "Ey iman edenler" hitabı ile başlayan ayet bulunan; Hac, Hadîd, Haşr, Cuma, Münâfikûn ve Teğâbun'dur.

Ayetlerin geçtiği sûreler; "**Bakara** 2/104, 153, 172 178, 183, 208, 254, 264, 267, 278, 282 (toplam 11 ayet)" "**Âl-i İmrân** 3/100, 102, 118, 130, 149, 156, 200 (7 ayet)" "**Nisâ** 4/19, 29, 43, 59, 71, 94, 135, 136, 144 (9 ayet)" "**Mâide** 5/1, 2, 6, 8, 11, 35, 51, 54, 57, 87, 90, 94, 95, 101, 105, 106 (16 ayet)" "**Enfâl** 8/15, 20, 24, 27, 29, 45 (6 ayet)" "**Tevbe** 9/23, 28, 34, 38, 119, 123 (6 ayet)" "**Hac** 22/77 (1 ayet)" "**Nûr** 24/21, 27, 58 (3 ayet)" "**Ahzâb** 33/9, 41, 49, 53, 69, 70 (5 ayet)" "**Muhammed** 47/7, 33 (2 ayet)" "**Hucurât** 49/1, 2, 6, 11, 12 (5 ayet)" "**Hadîd** 57/28 (1 ayet)" "**Mücâdele** 58/9, 11, 12 (3 ayet)" "**Haşr** 59/18 (1 ayet)" "**Mümtehhine** 60/1, 10, 13 (3 ayet)" "**Saf** 61/2, 10, 14 (3 ayet)" "**Cuma** 62/9 (1 ayet)" "**Münâfikûn** 63/9 (1 ayet)" "**Teğâbun** 64/14 (1 ayet)" "**Tahrîm** 66/6, 8 (2 ayet)".⁵

2 Ey İman Edenler Hitabını İçeren Ayetler ile Anlamca Örtüşen Türk Atasözleri ve Arapça Benzerleri

Bu bölümde, kültür ve atasözü kavramlarının tanımlarına, İslam ve Kur'ân ile olan ilişkilerine değinilerek "Ey iman edenler" hitabı ile başlayan ayetlerle anlamca örtüşen atasözleri tespit edilecektir.

¹ Cafer Zeyrekli, *Arap Dilinde Nidâ Üslubu ve Kur'an-ı Kerim'deki Kullanımları* (Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014), 59.

² Muhammed Ali es-Sâbûnî, *Safvetü't tefâsir*, çev. Sadreddin Gümüş - Nedim Yılmaz (İstanbul: Ensar Neşriyat, 1992), 1/156.

³ Ayşe Sarı, *Medeni Surelerde Müminlere Yönelik Hitaplar* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018), 24. (Ahzâb 33/56. ayette ortada yer alıyor.)

⁴ Suâd Zdâm, *Delâletü'l- Esâlibi'l-İnşâiyyeti fî'l-Kur'âni'l-Kerîm en-Nidâ' Enmûzecen* (Vehrân: Câmiatu Vehrân 1 Ahmed bin bella, Doktora Tezi, 2019), 80.

⁵ Zeyrekli, *Arap Dilinde Nidâ Üslubu ve Kur'an-ı Kerim'deki Kullanımları*, 60; Sarı, *Medeni Surelerde Müminlere Yönelik Hitaplar*, 15/145.

Kültür: Her toplumun kendi içerisinde besleyip geliştirdiği, kendi yaşam şekillerinden izler taşıyan, zamanla diğer toplumlarla olan etkileşimlerle şekillenen kültür kavramı, Türk Dil Kurumu Yayınları tarafından basılmış olan “*Türkçe Sözlük*” adlı eserde şöyle tanımlanmaktadır: “Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmeye kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü.”⁶

Atasözü: Arapçada “mesel” sözcüğü ile karşılık bulan atasözü,⁷ geçmiş ile gelecek arasında adeta bir köprü görevi gören, önceki nesillerin tecrübe ve kazanımlarının daha sora gelenlere aktarıldığı, halkın benimseyip kendine mal ettiği, değişmeyen, kalıplaşmış, kısa ve anlam dolu söz olarak tarif edilebilir.⁸ Atasözleri her toplumun kendine has değerleri olsa da zamanla toplumlar arası ilişkilere veya ortak değerlere dayalı olarak toplumlar arasında atasözü transferi veya etkileşimi olmuştur.⁹

Türk ve Arap toplumları arasında cereyan eden bu transfer ve etkileşimin, merkezinde, İslam ve Kur’ân vardır. Aynı ilaha inanmaları, aynı kibleye yönelmeleri, aynı dini ritüelleri uygulamaları, İslam ve Kur’ân’ı baz almalarının sonucudur. Türk toplumunun, İslam merkezli yeni değerler/kültür oluşturması ve bu değerleri, sonraki nesillere aktaracağı vasitalardan olan atasözlerinde, Kur’ân’ın içerdiği kavramlara yer vermesi (Allah rızkın kefilidir. Namaz yabanda komaz. Sabrın sonu selamettir. Kıyamet gününde ibadet olmaz. vb.), İslam’ın ve Kur’ân’ın, Türk kültürü ve Türk atasözleri ile olan ilişkisini gösterir niteliktedir. Çalışmanın ana temasını teşkil etmesi hasebiyle ortak paydası İslam ve Kur’ân olan Türk ve Arap toplumlarının atasözleri/meselleri, Kur’ân-ı Kerim’deki, “Ey iman edenler” hitabı ile başlayan ayetler bağlamında incelendiğinde bazı ayetlerle anlamca ilişkilendirilebilecek birden çok atasözü/mesel olduğu görülmektedir. Ayetlerinin, atasözleri ile anlamca örtüştüğü tespit edilen sûreler; Bakara, Âl-i ‘İmrân, Nisâ, Mâide, Enfâl, Tevbe, Hac, Nûr, Hucurât, Haşr, Mümtehine, ve Saf sûreleridir.

⁶ Şükrü Halûk Akalın vd., *Türkçe Sözlük* (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011), 1558.

⁷ Aydın Oy, “Atasözü”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1991), 4/44; Halit Kalli, *Türkçe Atasözleri ve Deyimlerde Tanrı Kavramına Din Psikolojisi Açısından Bir Yaklaşım* (Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017), 5.

⁸ Ömer Asım Aksoy, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü* (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1981), 1/36; Oy, “Atasözü”, 4/44; Yusuf Ünal, *Kur’ân-ı Kerim’in Türk Atasözlerine Tesiri (İnanç Esasları Bağlamında)* (Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011), 16.

⁹ M. Türker Acaroğlu, *Dünya Atasözleri* (İstanbul: Kaya Yayınları, ts.), 7.

2.1 Bakara sûresi

Bakara sûresi Medenî sûrelerdendir.¹⁰ Sûrede geçen “Ey iman edenler” hitabı ile başlayan ayetlerden dört tanesi ile ilişkilendirilebilecek, anlamca örtüşen atasözü tespit edilmiştir. (Bakara 2/153-208-254 ve 282. ayetler)

2.1.1 Bakara 2/153

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ¹¹

Bu ayette genel çerçevede, sabır ve namazın mü'minlere güç kuvvet vereceği vurgulanmış olup,¹² farklı alanlardan daha fazla atasözüne yer verme düşüncesi ile bu ayetin muhtevasına uygun olan namaz konulu atasözü zikredilmiş; sabır konusu farklı ayetlerde de işlendiğinden sabırla ilgili atasözlerine daha sonraki ayetlerde yer verilmiştir. Bu ayetle ilişkilendirilebilecek, anlamca örtüşen atasözü; “Namaz yabanda komaz.”¹³

Benzeşen Arap meseli:

"الصلاة حصنٌ من سَطَوَاتِ الشَّيْطَانِ" (Namaz, şeytanın saldırılarına karşı bir kaledir.)

"الصلاة حصن الرحمن ومَدْحَرَةَ الشَّيْطَانِ" (Namaz Allah'ın, (kulları için) kalesi, şeytanı ezip geçen/silindirdir.)¹⁴

2.1.2 Bakara 2/208

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ادْخُلُوا فِي السَّلَامِ كَافَّةً وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ¹⁵

Bu ayette mü'minler, şeytanın hile ve tuzaklarına kapılıp, kendilerine bahşedilen İslam nimetinden mahrum kalmamaları için uyarılıyor.¹⁶ Bu ayetle ilişkilendirilebilecek,

¹⁰ Ebu'l-A'lâ el-Mevdûdî, *Tefhimu'l-Kur'ân*, çev. Muhammed Han Kayanî vd. (İstanbul: İnsan Yayınları, 1987), 1/39; Seyyid Kutup, *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, çev. Salih Uçan vd. (İstanbul: Dünya Yayıncılık, 1989), 1/31; Muhammed Hamdi Yazır Elmalılı, *Hak Dîni Kur'an Dili* (İstanbul: Eser Neşriyat, 1979), 1/46.

¹¹ el-Bakara 2/153.

¹² Hayreddin Karaman vd., *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2006), 1/239.

¹³ E. Kemal Eyüboğlu, *On Üçüncü Yüzyıldan Günümüze Kadar Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler* (İstanbul: Doğan Kardeş Matbaacılık Sanayii A.Ş., 1973), 1/185; Feridun Fazıl Tülbentçi, *Türk Atasözleri ve Deyimleri* (İstanbul: İnkilâp ve Aka kitabeveleri Koll. Şti., ts.), 425; *Türk Atasözleri ve Deyimleri* (İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1997), 2/94.

¹⁴ Muhammed er-Rîşehrî, *es-Salâtü fi'l-kitâb ve's-sünne* (Kum: Dâru'l-Hadîs, 1376), 145.

¹⁵ el-Bakara 2/208.

¹⁶ Karaman vd., *Kur'an Yolu*, 1/324.

anlamca örtüşen atasözü; “Şeytan ile kabak ekenin kabak başında patlar/Şeytan ile ortak eken buğdayın samanını alır.”¹⁷

Anlamca benzeşen Arap meseli:

"من شاف الشر ودخل عليه يستحق ما يجري عليه" (Kötü olduğunu bildiği halde o işe dahil olan başına geleni hak eder.)¹⁸

2.1.3 Bakara 2/254

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا يَنْبَغُ فِيهِ وَلَا خُلَّةٌ وَلَا شَفَاعَةٌ وَالْكَافِرُونَ هُمُ الظَّالِمُونَ¹⁹

Bu ayette, ahirette zor durumda kalmamak için dünyada iken sunulan fırsatları değerlendirip hazırlık yapılması gerektiği vurgulanarak, ahirette bu türden bir imkânın olmayacağı belirtiliyor.²⁰ Ayet ile ilişkilendirilebilecek, anlamca örtüşen atasözü; “Kıyamet gününde ibadet olmaz.”²¹ “Bugünün işini yarına bırakma/koma/salma.”²² Bu minvalde kullanılan çok sayıda atasözü vardır (son pişmanlık fayda vermez/su akarken testi doldurmalı...) maksat hasıl olduğu için hepsini burada zikretmeye gerek görülmemiştir. Anlamca benzeşen Arap meseli;

"عَثَرْتُ عَلَى الْعَزْلِ بِأَخْرَةٍ، فَلَمْ تَنْتُرْكَ بِبَجْدٍ قَرَدَةً" (Elinde yün varken eğirmeyen çöpten yün atığı toplar.)

"الادِّهِ فَلَادِهِ" (Şimdi aklını kullanmazsan bir daha kullanamazsın./Fırsat varken yapmazsan bir daha yapamazsın...)

"لَا تُأَخَّرْ عَمَلَ الْيَوْمِ لِعَدِّ" (Bugünün işini yarına bırakma.)²³

¹⁷ Türk Atasözleri ve Deyimleri, 2/129; Tülbentçi, Türk Atasözleri ve Deyimleri, 500; Eyüboğlu, Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler, 1/219; Aksoy, Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü, 1/355.

¹⁸ Ahmed Teymûr Paşa, el-Emsâlû'l-âmmiyye (Kahire: Mü'essetü Hindâvî li't-Ta'lim ve's-Sekâfe, 2012), 17/436.

¹⁹ el-Bakara 2/254.

²⁰ Karaman vd., Kur'an Yolu, 1/397.

²¹ Eyüboğlu, Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler, 1/160.

²² Aksoy, Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü, 1/180; Tülbentçi, Türk Atasözleri ve Deyimleri, 132; Türk Atasözleri ve Deyimleri, 70; Eyüboğlu, Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler, 1/49; Metin Yurtbaşı, Sınıflandırılmış Türk Atasözleri (Ankara: Özdemir Yayıncılık, 1996), 90; Yusuf Çotuksöken, Türkçe Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü (İstanbul: Toroslu Kitaplığı, 2004), 25.

²³ Numan Yazıcı, Arapça-Türkçe/Türkçe-Arapça Atasözleri ve Deyimler (İstanbul: Rağbet Yayınları, 2003), 114-115/228-229/263.

"حَيْثُ لَا يَنْفَعُهُ النَّدَمُ" (Pişmanlığın, kendisine faydası olmadığı zaman pişman oldu./Son pişmanlık fayda vermez.)²⁴ "لا تَأْخُذْ عَمَلَ يَوْمِكَ إِلَى غَدِكَ" (Bugünün işini yarına bırakma.)²⁵

2.1.4 Bakara 2/282

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَدَايَنْتُمْ بِدِينٍ إِلَى أَجَلٍ مُّسَمًّى فَاكْتُبُوهُ²⁶

Bakara sûresi 282. ayette ise genel olarak borçlanma durumunda nasıl davranılacağı konusunda uyarılarda bulunarak borçların ve alacakların unutulmaması için yazılması tavsiye ediliyor.²⁷ Bu ayet ile ilişkilendirilebilecek, anlamca örtüşen atasözü; "Âlim unutmuş kalem unutmamış."²⁸

Benzeşen Arap meseli; "الْخَطُّ بَاقِي وَ الْعُمْرُ فَانِي" (Yazı baki/kalıcı, ömür fanidir)

"الْعِلْمُ صَيِّدٌ وَ الْكِتَابَةُ قَيْدٌ" (İlim bir av, yazma da o avın bağıdır.)

"كُلُّ أَمْرٍ لَيْسَ فِي الْقُرْطَاسِ ضَاعَ" (Kağıda yazılmayan her iş kaybolur.) "كُلُّ سِرٍّ جَاوَزَ الْاِثْنَيْنِ شَاعَ" (Kağıda yazılmayan tüm ilimler/bilgiler kaybolur, iki kişiyi aşan her sır yayılır/açığa çıkar.)²⁹

"لَوْ لَا الْقَلَمُ لَمَا قَامَ الدِّينُ وَلَمَا صَلَحَ الْعَيْشُ" (Eğer kalem olmasaydı din ayakta duramaz, hayat da barış içinde olmazdı.)

"مَنْ حَفِظَ قَرَّ وَ مَنْ كُتِبَ قَرَّ [مَا حُفِظَ قَرَّ وَ مَا كُتِبَ قَرَّ]"³⁰ (Ezberlenen gider, yazılan kalır.)

²⁴ Mehmet Yılmaz, *Kültürümüzde Arapça ve Farsça Asıllı Vecizeler Sözlüğü* (İstanbul: Sütun Yayınları, 2008), 1/282.

²⁵ Yılmaz, *Kültürümüzde Arapça ve Farsça Asıllı Vecizeler Sözlüğü*, 2/541.

²⁶ el-Bakara 2/282.

²⁷ Karaman vd., *Kur'an Yolu*, 1/446.

²⁸ Eyüboğlu, *Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler*, 1/11; Tülbentçi, *Türk Atasözleri ve Deyimleri*, 48; Aksoy, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, 1/127; *Türk Atasözleri ve Deyimleri*, 1/22; Sümeyye Yıldız, *Açıklamalı Atasözleri* (İstanbul: Nesil Digital, 2013), 47.

²⁹ Yılmaz, *Kültürümüzde Arapça ve Farsça Asıllı Vecizeler Sözlüğü*, 1/269/337/453/488/490.

³⁰ Ebû Ca'fer Nasîrüddîn Muhammed b. Muhammed b. el-Hasen et-Tûsî, *Âdâbu'l-müte'allimîn*, thk. es-Seyyid Muhammed Rızâ el-Hüseynî el-Celâlî (Şîrâz: Kitâbhâne Medrese 'İlmiyye, 1416), 122; Yılmaz, *Kültürümüzde Arapça ve Farsça Asıllı Vecizeler Sözlüğü*, 2/568/635.

2.2 Âl-i ‘İmrân Sûresi

Âl-i ‘İmrân sûresi Medenî sûrelerdendir.³¹ Âl-i ‘İmrân sûresindeki ayetlerin dört tanesi ile ilişkilendirilebilecek, anlamca örtüşen atasözü tespit edilmiştir. Bu ayetler; Âl-i ‘İmrân 3/100-102-156-200. ayetlerdir.

2.2.1 Âl-i ‘İmrân 3/100:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَطِيعُوا فَرِيقًا مِّنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ يَرُدُّوكُم بَعْدَ إِيمَانِكُمْ كَافِرِينَ³²

Bu ayette; iman ile şereflendikten sonra art niyetli kişilerin sözüne kanarak dinden dönme ya da hüsrana uğrama tehlikesine karşı ciddi bir uyarı yapılmıştır.³³ İnsanların, buldukları çevreden ve arkadaş ortamından etkilenmeleri muhtemeldir. “Bana arkadaşını söyle sana kim olduğunu söyleyeyim.” vb. atasözleri, bu etkilenmeyi vurgulamaktadır. Bu ayet ile de ilişkilendirilebilecek, anlamca örtüşen çokça atasözü mevcut olup birkaç tanesini vermekle yetinilmiştir. “Kişi refikinden azar.”³⁴ “Üzüm üzüme baka baka kararır.”³⁵

Benzeşen Arap meseli;

"العاشية تُهَيِّجُ الأبيَّة" (Akşam ot yiyen hayvan, ot yemeyeni iştahlandırır/kışkırtır)³⁶

"ضَلَّ مَنْ رَكَنَ إِلَى الأَشْرَارِ" (Kötülere meyleden dalaletе düşer/sapıtır.)

"أَقْرَبُ الأَشْرَارِ مُضِرَّةٌ" (Kötülere yakınlık/arkadaş olmak zararlıdır)³⁷

"المَرْءُ يُصْلِحُهُ الجَلِيسُ الصَّالِحُ" (İnsanı iyi dost/arkadaş ıslah eder.)³⁸

³¹ Kutup, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 2/9; Ömer Nasuhi Bilmen, *Kur'ân ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri* (İstanbul: Bilmen Basım ve Yayınevi, 1992), 1/316; Mehmed Vehbi, *Hulâsatü'l-beyân fi tefsiri'l-Kur'ân* (İstanbul: Üçdal Neşriyat, ts.), 2/535.

³² Âl-i ‘İmrân 3/100.

³³ Karaman vd., *Kur'an Yolu*, 1/642.

³⁴ *Türk Atasözleri ve Deyimleri*, 2/69; Eyüboğlu, *Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler*, 1/166; Aksoy, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, 1/298; Tülbentçi, *Türk Atasözleri ve Deyimleri*, 372; Yurtbaşı, *Sınıflandırılmış Türk Atasözleri*, 27.

³⁵ Tülbentçi, *Türk Atasözleri ve Deyimleri*, 534; Aksoy, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, 1/369; Eyüboğlu, *Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler*, 1/233.

³⁶ Yazıcı, *Arapça-Türkçe/Türkçe-Arapça Atasözleri ve Deyimler*, 231.

³⁷ Yılmaz, *Kültürümüzde Arapça ve Farsça Asıllı Vecizeler Sözlüğü*, 1/123/483.

³⁸ Yılmaz, *Kültürümüzde Arapça ve Farsça Asıllı Vecizeler Sözlüğü*, 2/680.

2.2.2 Âl-i 'İmrân 3/102:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ³⁹

Bu ayette geçen takva kavramı dini terim olarak: “İnsanı günahkâr edecek durumlardan uzak durmanın yanı sıra, salih amellerde bulunarak Allah’ın rızasını kazanmaya ve gazabından korunmaya çalışmak.”⁴⁰ şeklinde tanımlanabilir. Bu durumda Allah’ın gazabından insanları koruyacak olan, imanları ve salih amelleri olacaktır. Ayet ile ilişkilendirilebilecek, anlamca örtüşen atasözü: “Dünyada mekân(sız) ahirette iman (sız olmaz).⁴¹ Benzeşen Arap meseli:

"مَنْ دَخَلَ الْقَبْرَ بِلا زَادٍ فَكَانَتْما رَكْبَ الْبَحْرِ بِلا سَفِينَةٍ" (Mezara azıksız giren, denize gemisiz açılan gibidir.)⁴²

2.2.3 Âl-i 'İmrân 3/156:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ كَفَرُوا وَقَالُوا لِإِخْوَانِهِمْ إِذَا ضَرَبُوا فِي الْأَرْضِ أَوْ كَانُوا غُرًى لَوْ كَانُوا عِنْدَنَا مَا مَاتُوا وَمَا قُتِلُوا لِيَجْعَلَ اللَّهُ ذَلِكَ حَسْرَةً فِي قُلُوبِهِمْ وَاللَّهُ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ⁴³

Bu ayette; münafıkların, savaşta şehit düşen Müslümanlar için, savaşa gitmeyip kendileri ile kalmış olsalardı ölmeyeceklerini söyleyerek takdir-i ilahi'ye inanmadıkları belirtilmiş ve Müslümanlara da takdir-i ilahi'ye rıza göstermeleri gerektiği vurgulanmıştır. Hakikatte ise Allah dilemedikçe ne kimse ölebilir ne de öldürebilir.⁴⁴

Ayet ile anlamca örtüşen atasözü: “Allah’ın öldürmediğini (kimse) kul öldüremez.”/“Allah’ın verdiği kul alamaz.”⁴⁵ “Yara öldürmez, yaradan öldürür.”⁴⁶

Anlamca benzeşen Arap meseli;

"المكتوب على الجبين تراه العيون" (Alına ne yazılmışsa göz onu görür)⁴⁷

³⁹ Âl-i 'İmrân 3/102.

⁴⁰ Karaman vd., *Kur'an Yolu*, 1/642.

⁴¹ Eyüboğlu, *Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler*, 1/80; *Türk Atasözleri ve Deyimleri*, 1/108; Ünal, *Kur'an-ı Kerim'in Türk Atasözlerine Tesiri*, 82.

⁴² Yılmaz, *Kültürümüzde Arapça ve Farsça Asıllı Vecizeler Sözlüğü*, 2/626.

⁴³ Âl-i 'İmrân 3/156.

⁴⁴ Karaman vd., *Kur'an Yolu*, 1/698-699.

⁴⁵ Tülbentçi, *Türk Atasözleri ve Deyimleri*, 51; *Türk Atasözleri ve Deyimleri*, 1/24; Eyüboğlu, *Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler*, 1/12/13.

⁴⁶ Ünal, *Kur'an-ı Kerim'in Türk Atasözlerine Tesiri*, 79.

⁴⁷ Teymûr Paşa, *el-Emsâlü'l-âmmiyye*, 430; Abdulkader Abdelli, *Türkçe ve Arapçada Ortak veya Benzeşen Atasözleri* (Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015), 65.

2.2.4 Âl-i ‘İmrân 3/200:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ⁴⁸

Bu ayette, düşmana karşı teyakkuz halinde olunması, sıkıntılara sabredilmesi gerektiği tavsiye edilmiş ve böyle davranıldığı takdirde rahata ve kurtuluşa erileceği vurgulanmıştır.⁴⁹ Ayet ile anlamca örtüşen birçok atasözü ve aynı anlamda Arapça mesel bulunmaktadır. Ayetle anlamca örtüşen atasözü:

“Düşmana fırsat verme.”/“Sabrın sonu selamettir.”/“Sabreden derviş muradına ermiş.”⁵⁰ Benzeşen Arap meseli:

"(Sabreden umduğuna nail olur.) "مَنْ صَبَرَ ظَفَرَ" (Sabreden kazanır.) "مَنْ تَأْتَى نَالَ/أَدْرَكَ مَا تَمَنَّى" (Sabırda selâmet, acelede nedâmet/pişmanlık vardır.)⁵¹

"(Sabreden kazanır./Sabır kurtuluşun anahtarıdır.) "مَنْ صَبَرَ ظَفَرَ/الصَّبْرُ مِفْتَاحُ الْفَرَجِ" (Sabreden muradına erer ve düşmanına üstün gelir.)⁵²

2.3 Nisâ sûresi

Nisâ sûresi Medenî sûrelerdendir.⁵³ Nisâ sûresinin 144. ayeti ile ilişkilendirilebilecek, anlamca örtüşen atasözü tespit edilmiştir.

2.3.1 Nisâ 4/144

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ أُرِيدُونَ أَنْ تَجْعَلُوا لِلَّهِ عَلَيْكُمْ سُلْطَانًا مُبِينًا⁵⁴

Bu ayette mü'minler dışındakileri dost edinmeyin uyarısından kasıt onlarla iyi ilişkiler kurmayın ya da onlarla konuşmayın anlamında değil, Müslümanları ikinci plana

⁴⁸ Âl-i ‘İmrân 3/200.

⁴⁹ Karaman vd., *Kur'an Yolu*, 1/746-747.

⁵⁰ Eyüboğlu, *Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler*, 1/81/201; *Türk Atasözleri ve Deyimleri*, 1/108; Tülbentçi, *Türk Atasözleri ve Deyimleri*, 201/464; Yurtbaşı, *Sınıflandırılmış Türk Atasözleri*, 85/197/198.

⁵¹ Yazıcı, *Arapça-Türkçe/Türkçe-Arapça Atasözleri ve Deyimler*, 101/306/307; Abdelli, *Türkçe ve Arapçada Ortak veya Benzeşen Atasözleri*, 38.

⁵² Yılmaz, *Kültürümüzde Arapça ve Farsça Asıllı Vecizeler Sözlüğü*, 2/663/958.

⁵³ Ebubekir Câbir el-Cezâirî, *Eyseru't-tefâsîr*, çev. Ahmet Özdemir vd. (İstanbul: Mektup Yayınları, ts.), 2/71; Elmalılı, *Hak Dîni Kur'an Dili*, 2/1267; Mevdûdî, *Tefhimu'l-Kur'ân*, 1/285.

⁵⁴ en-Nisâ 4/144.

atıp Müslümanlara veya diğer insanlara zarar verecek bir iş birliği ve dostluk kurmayın babındadır.⁵⁵ Ayet ile anlamca örtüşen atasözü;

“Hain haine yardım eder, doğru doğruya.”/“Arkadaşını dıştan değil, içten seç.”/“Kurt ile koyun dost olmaz.”⁵⁶ Benzeşen Arap meseli;

من عاشَرَ السَّعِيدَ يَسْعُدْ وَمَنْ عَاشَرَ "لا تُصَاحِبِ الْأُمُومِنَا" (Sadece mü'mini dost edin.)⁵⁷ "الْمُتْلُومُ يَنْتَلِمُ" (Mutlunun yanındaki mutlu olur, kınanmışın yanındaki kınanır.)⁵⁸

2.4 Mâide sûresi

Mâide sûresi Medenî sûrelerdendir.⁵⁹ “Ey iman edenler” hitabı ile başlayan ayetler açısından kıyaslandığında Mâide sûresi bu ayetlerden on altı tanesini bünyesinde barındırmakla birinci sırada yer alır. Mâide sûresinin beş ayeti ile ilişkilendirilebilecek, anlamca örtüşen atasözü tespit edilmiştir. Bunlar: Mâide 5/1-2-6-11-54. ayetler.

2.4.1 Mâide 5/1

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ أُحِلَّتْ لَكُمْ بَهِيمَةُ الْأَنْعَامِ إِلَّا مَا يُنْتَلَى عَلَيْكُمْ غَيْرَ مُحْلَى الصَّيْدِ وَأَنْتُمْ حُرْمٌ إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ مَا يُرِيدُ⁶⁰

Bu ayette verilen sözlerin bağlayıcılığına işaret ederek sosyal bir varlık olan insanın, sağlıklı ve güvenilir bir sosyal yaşam sürmesi için, ahde vefa göstermesinin gerekliliği vurgulanmıştır.⁶¹ Bu ayetle ilişkilendirilebilecek, anlamca örtüşen atasözü:

“Sözünün eri ol.”⁶² “Sözün sermayesi tutulmaktır.”⁶³ Benzeşen Arap meseli;

"أَفَةُ الْمَرْوَةِ خُلْفُ الْمَوْعِدِ" (Yiğitliğin sonu, sözünde durmamaktır.)⁶⁴

⁵⁵ Karaman vd., *Kur'an Yolu*, 2/168-169.

⁵⁶ Yurtbaşı, *Sınıflandırılmış Türk Atasözleri*, 27/80/82.

⁵⁷ Yılmaz, *Kültürümüzde Arapça ve Farsça Asıllı Vecizeler Sözlüğü*, 2/542.

⁵⁸ Teymûr Paşa, *el-Emsâlül-âmmiyye*, 438.

⁵⁹ Mevdûdî, *Tefhimu'l-Kur'ân*, 1/393; Kutup, *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, 3/317; Sâbûnî, *Safvetü't tefâsir*, 2/61; Cezâirî, *En Kolay Tefsir*, 2/315; Elmalılı, *Hak Dîni Kur'an Dili*, 3/1543; Karaman vd., *Kur'an Yolu*, 2/199; Bilmen, *Kur'ân ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*, 2/721; Vehbi, *Hulâsatü'l-beyân*, 3/1331; M. Kâmil Yaşaroğlu, “Mâide Sûresi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: Türkiye Diyânet Vakfı Yayınları, 2003), 27/403.

⁶⁰ el-Mâide 5/1.

⁶¹ Karaman vd., *Kur'an Yolu*, 2/202-204.

⁶² Tülbentçi, *Türk Atasözleri ve Deyimleri*, 489; Eyüboğlu, *Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler*, 1/213; Yurtbaşı, *Sınıflandırılmış Türk Atasözleri*, 209.

⁶³ Eyüboğlu, *Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler*, 1/212.

"الكريمُ إذا عَهَدَ وَفَى" (Cömert insan verdiği sözü tutar.)⁶⁵

"وَعَدَ الْحُرِّ دَيْنٌ" (Hür insanın sözü borçtur.)⁶⁶

2.4.2 Mâide 5/2

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَجْلُوا شَعَائِرَ اللَّهِ وَلَا الشَّهْرَ الْحَرَامَ وَلَا الْهَدْيَ وَلَا الْقَلَائِدَ وَلَا أَمِينَ الْبَيْتِ الْحَرَامِ يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنْ رَبِّهِمْ وَرِضْوَانًا وَإِذَا حَلَلْتُمْ فَاصْطَادُوا وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَا نُ قَوْمٍ أَنْ صَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ أَنْ تَعْتَدُوا وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ⁶⁷

Bu ayette, Peygamber'e (s.a.v.) gelip kendisini kavminin ileri geleni olarak tanıtan ve iman etmek istediklerini söyleyen bir adam (Hutam b. Hind el-Bekrî) kabilesine dönerken karşısına çıkan, Medinelilerin develerini de sürüp götürmüş, hac mevsiminde aralarında bu develerden birçoğunun da bulunduğu bir deve sürüsünü kurbanlık olarak Mekke'ye getirmesi üzerine develeri çalınan Medine ahalisi kendilerine yapılan bu kötülüğün karşılığını vermek istemişler fakat bu ayet nazil olunca saldırıdan vazgeçmişlerdir.⁶⁸ Ayet ile ilişkilendirilebilecek, anlamca örtüşen atasözü;

"İyiliğe iyilik her kişinin kârı kötülüğe iyilik er kişinin kârı."⁶⁹

Benzeşen Arap meseli; "أَحْسِنُ إِلَى مَنْ أَسَاءَ." (Kötülük yapana iyilik yap)⁷⁰

Mâide 5/6

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ وَإِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَىٰ أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَائِطِ أَوْ لَمَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ مِنْهُ مَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ حَرَجٍ وَلَكِنْ يُرِيدُ لِيُطَهَّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ⁷¹

⁶⁴ İdris Pullu, *Arap Dili ve Edebiyatında Meseller, Dil ve Belâgat Yönünden Özellikleri* (Konya: Selçuk Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2007), 44.

⁶⁵ Yılmaz, *Kültürümüzde Arapça ve Farsça Asıllı Vecizeler Sözlüğü*, 1/467.

⁶⁶ Teymûr Paşa, *el-Emsâlül-âmmiyye*, 465.

⁶⁷ el-Mâide 5/2.

⁶⁸ Karaman vd., *Kur'an Yolu*, 2/205.

⁶⁹ Yıldız, *Açıklamalı Atasözleri*, 12; Tülbentçi, *Türk Atasözleri ve Deyimleri*, 324; Yurtbaşı, *Sınıflandırılmış Türk Atasözleri*, 145; Eyüboğlu, *Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler*, 1/143.

⁷⁰ Yılmaz, *Kültürümüzde Arapça ve Farsça Asıllı Vecizeler Sözlüğü*, 1/27.

⁷¹ el-Mâide 5/6.

Bu ayette, Müslümanlara İslam'ın kolaylık dini olduğu ve Müslümanlara hep kolaylıklar sunulduğu belirtilmiş ve İslam'da yapılamayacak hiçbir yükümlülüğün bulunmadığı vurgulanmıştır.⁷²

Ayetle ilişkilendirilebilecek, anlamca örtüşen atasözü; "Allah ne verir ki kul götürmez."⁷³ "Allah dağına göre kar verir/Allah dağına göre verir kışı."⁷⁴ "Allah kırkılmış kuzuya göre yel estirir."⁷⁵ Benzeşen Arap meseli:

"إِنَّ اللَّهَ يُخَفِّفُ الْبَلْأَى عَلَى الضُّعْفَاءِ (إِنَّ اللَّهَ يُلَطِّفُ الرِّيحَ لِلْخَرُوفِ الْمَجْرُوزِ) (Muhakkak Allah, zayıfın çilesini hafifletir./Muhakkak Allah, kırkılmış koyuna göre rüzgâr estirir.)⁷⁶

"مَا كَلَّفَ اللَّهُ نَفْسًا فَوْقَ طَاقَتِهَا" (Allah, kimseyi takatinin üstünde bir şeyle mükellef tutmamıştır.)⁷⁷

2.4.3 Mâide 5/11

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ هُمْ قَوْمٌ أَنْ يَبْسُطُوا إِلَيْكُمْ أَيْدِيَهُمْ فَكَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ⁷⁸

Bu ayette, Allah'ın Müslümanlara olan nimetleri ve yardımlarının hatırd tutulması istenmiştir. İbn Âşûr, ayetin Hendek Savaşı'nı hatırlattığına dikkat çekerek, Allah'ın yardımıyla, azgın çoğunluğun Müslümanlara zarar vermeden perişan olarak dağıldığını belirtmiştir.⁷⁹ Ayetle ilişkilendirilebilecek, anlamca örtüşen atasözü; "Ne istersen Allah'tan iste." "Ağaca dayanma kurur, insana dayanma ölür."⁸⁰

⁷² Karaman vd., *Kur'an Yolu*, 2/226-227.

⁷³ Yurtbaşı, *Sınıflandırılmış Türk Atasözleri*, 22; Tülbentçi, *Türk Atasözleri ve Deyimleri*, 50; Eyüboğlu, *Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler*, 1/12; *Türk Atasözleri ve Deyimleri*, 1/23; Ünal, *Kur'an-ı Kerim'in Türk Atasözlerine Tesiri*, 47.

⁷⁴ *Türk Atasözleri ve Deyimleri*, 1/22; Aksoy, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, 1/128; Yurtbaşı, *Sınıflandırılmış Türk Atasözleri*, 21; Eyüboğlu, *Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler*, 1/11; Tülbentçi, *Türk Atasözleri ve Deyimleri*, 49.

⁷⁵ Yurtbaşı, *Sınıflandırılmış Türk Atasözleri*, 21.

⁷⁶ Yazıcı, *Arapça-Türkçe/Türkçe-Arapça Atasözleri ve Deyimler*, 248.

⁷⁷ Yılmaz, *Kültürümüzde Arapça ve Farsça Asıllı Vecizeler Sözlüğü*, 2/602.

⁷⁸ el-Mâide 5/11.

⁷⁹ Muhammed et-Tâhir İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr* (Tûnus: ed-Dâru't-Tûnusiyye li'n-Neşr, 1984), 6/137; Karaman vd., *Kur'an Yolu*, 2/229-230.

⁸⁰ Eyüboğlu, *Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler*, 1/5-10; Tülbentçi, *Türk Atasözleri ve Deyimleri*, 29-429; Ünal, *Kur'an-ı Kerim'in Türk Atasözlerine Tesiri*, 46.

Benzeşen Arap meseli; "التَّوَكُّلُ قُرْبَةٌ حَسَنَةٌ" (Allah'a tevekkül etmek güzel bir yakınlıktır.)⁸¹ "عليك باليأس من الناس" (İnsanlardan umudunu kesmelisin.)⁸²

2.4.4 Mâide 5/54

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهَ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٌ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ⁸³

Bu ayette Allah, iman nimetinin tadına varamayıp İslam'dan uzaklaşanların İslam'a hiçbir zarar veremeyeceğini bildirerek, mü'minlerin böyle bir düşünceye kapılması durumunda onların yerine daha sağlam karakterli yeni bir ümmet getireceğini bildirerek uyarıda bulunmuştur.⁸⁴ Allah İslam'ı ve inananları asla yalnız ve yarı yolda koymaz. Allah İslam adına bir şeyi almış veya kaldırmışsa mislini veya daha hayırlısını getirir. Bu ayetle anlamca örtüşen atasözü;

"Allah bir kapıyı kaparsa bin kapıyı açar." "Allah gümüş kapıyı kaparsa altın kapıyı açar."⁸⁵ Benzeşen Arap meseli;

"إذا أُغْلِقَ بَابٌ فُتِحَ بَابٌ آخَرٌ. (إذا أُغْلِقَ اللَّهُ بَابًا فَتَحَ بَابًا آخَرَ)" (Allah bir kapıyı kaparsa diğerini açar.)⁸⁶

2.5 Enfâl sûresi

Enfâl sûresi Medenî sûrelerdendir.⁸⁷ Enfâl sûresinin 27 ve 29. ayetleri ile ilişkilendirilebilecek, anlamca örtüşen atasözleri tespit edilmiştir.

2.5.1 Enfâl 8/27

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَخُونُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ وَتَخُونُوا أَمَانَاتِكُمْ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ⁸⁸.

Bu ayette, insanlar, üzerindeki emanetlere sahip çıkma ve haklarına riayet etme konusunda uyarılmış, emanete ihanet edilmemesi gerektiği bildirilmiştir. Bahsedilen emanet kulların yerine getirmesi gereken ibadetler ve İslam'a sahip çıkma olabileceği

⁸¹ Yılmaz, *Kültürümüzde Arapça ve Farsça Asıllı Vecizeler Sözlüğü*, 2/852.

⁸² Yılmaz, *Kültürümüzde Arapça ve Farsça Asıllı Vecizeler Sözlüğü*, 1/36.

⁸³ el-Mâide 5/54.

⁸⁴ Karaman vd., *Kur'an Yolu*, 2/295-297.

⁸⁵ Eyüboğlu, *Şirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler*, 1/11; Tülbentçi, *Türk Atasözleri ve Deyimleri*, 49; *Türk Atasözleri ve Deyimleri*, 1/22/23.

⁸⁶ Yazıcı, *Arapça-Türkçe/Türkçe-Arapça Atasözleri ve Deyimler*, 248.

⁸⁷ Vehbi, *Hulâsatü'l-beyân*, 5/1841; Elmalılı, *Hak Dîni Kur'an Dili*, 4/2365; Cezâirî, *En Kolay Tefsir*, 3/282.

⁸⁸ el-Enfâl 8/27.

gibi birbirleri arasındaki emanetleri de kapsamaktadır.⁸⁹ Ayet ile ilişkilendirilebilecek, anlamca örtüşen atasözü; “Emanet mal sahibine yaraşır.”⁹⁰ “Emanete hıyanet olmaz.”⁹¹ Benzeşen Arap meseli: "الأمانةُ عزٌّ" (Emanete riayet, büyüklüktür.)⁹²

2.5.2 Enfâl 8/29

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَتَّقُوا اللَّهَ يَجْعَلْ لَكُمْ فُرْقَانًا وَيُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ⁹³

Bu ayette Allah, kendisinden hakkıyla sakınan kullarının günahlarını örtüp, bağışlayacağını bildirmektedir.⁹⁴ Ayet ile ilişkilendirilebilecek, anlamca örtüşen atasözü; “Allah bile kulunun karasını(hatasını) yüzüne (vurmamış)vurmaz.”⁹⁵

Benzeşen Arap meseli:

"من قرَّ بذنبه غفر الله له" (Günahını ikrar edeni Allah bağışlar/affeder.)⁹⁶

2.6 Tevbe Sûresi

Tevbe sûresi Medenî sûrelerdendir.⁹⁷ Tevbe sûresinin 28. ayeti ile ilişkilendirilebilecek, anlamca örtüşen atasözü tespit edilmiştir.

2.6.1 Tevbe 9/28

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ فَلَا يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ بَعْدَ عَامِهِمْ هَذَا وَإِنْ خِفْتُمْ عَيْلَةً فَسَوْفَ يُغْنِيكُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ إِنْ شَاءَ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ⁹⁸

Bu ayette, Mekke'nin, müşriklerden temizlenmesinden sonra artık müşriklerin oraya girişleri yasaklanmıştır. Bunun neticesinde ticaret sirkülasyonunun eksileceği ve inananların zor durumda kalacağı endişesini gidermek için bu müjde verilmiştir.⁹⁹

⁸⁹ Karaman vd., *Kur'an Yolu*, 2/681-682.

⁹⁰ Eyüboğlu, *Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler*, 1/90.

⁹¹ Tülbentçi, *Türk Atasözleri ve Deyimleri*, 217; Aksoy, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, 1/224; Eyüboğlu, *Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler*, 1/90; *Türk Atasözleri ve Deyimleri*, 1/119.

⁹² Yılmaz, *Kültürümüzde Arapça ve Farsça Asıllı Vecizeler Sözlüğü*, 1/173.

⁹³ el-Enfâl 8/29.

⁹⁴ Karaman vd., *Kur'an Yolu*, 2/683.

⁹⁵ Tülbentçi, *Türk Atasözleri ve Deyimleri*, 29; Yurtbaşı, *Sınıflandırılmış Türk Atasözleri*, 21; Eyüboğlu, *Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler*, 1/10; *Türk Atasözleri ve Deyimleri*, 1/22.

⁹⁶ Teymûr Paşa, *el-Emsâlü'l-âmmiyye*, 442.

⁹⁷ Mevdûdî, *Tefhimu'l-Kur'ân*, 2/179; Cezâirî, *En Kolay Tefsir*, 3/354; Elmalılı, *Hak Dîni Kur'an Dili*, 4/2441.

⁹⁸ et-Tevbe 9/28.

⁹⁹ Karaman vd., *Kur'an Yolu*, 2/749.

Ayet ile ilişkilendirilebilecek, anlamca örtüşen atasözü; “Allah rızkın kefilidir.”¹⁰⁰ “Allah kulunu kısmetiyle yaratır.”¹⁰¹ Benzeşen Arap meseli:

"لا رِزَاقَ إِلَّا هُوَ" (O'ndan başka rızık veren yoktur.) "لَا رِزَاقَ إِلَّا هُوَ" (Rızık veren hiç şüphesiz Allah'tır.)¹⁰² "إِنَّمَا الرِّزْقُ عَلَى اللَّهِ" (Allah, herkesin rızıkına kefilidir.)¹⁰³ / "ضَمِنَ اللَّهُ رِزْقَ كُلِّ أَحَدٍ"

2.7 Hac Sûresi

Hac sûresinin Mekki- Medeni olduğu hakkında farklı görüşler vardır. “Safvetü't-tefâsir” adlı eserde, sûredeki ayetlerin, Mekke dönemi ayetleri ile benzer bir üsluba ve içeriğe sahip olması, Mekki olduğunu düşündürse de sûrenin Medeni sûrelerden olduğu vurgulanmıştır.¹⁰⁴ Hac sûresinin 77. ayeti ile ilişkilendirilebilecek, anlamca örtüşen atasözü tespit edilmiştir.

2.7.1 Hac 22/77

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا وَاعْبُدُوا رَبَّكُمْ وَافْعَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ¹⁰⁵

Bu ayete inananlara, kurtuluşa erebilmeleri için bol ibadet etmeleri ve iyi işler yapmaları tavsiye edilmiştir.¹⁰⁶ Ayet ile ilişkilendirilebilecek, anlamca örtüşen atasözü;

“Yarın ölecekmiş gibi ibadet et hiç ölmeyecekmiş gibi çalış.”¹⁰⁷

Benzeşen Arap meseli:

"إِعْمَلْ لِدُنْيَاكَ بِقَدْرِ مَقَامِكَ فِيهَا وَاعْمَلْ لِآخِرَتِكَ بِقَدْرِ بَقَائِكَ فِيهَا" (Dünyan için, onda duracağın kadar çalış. Ahiretin için, onda kalacağın kadar çalış.)

إِعْمَلْ لِدُنْيَاكَ كَأَنَّكَ تَعِيشُ أَبَدًا وَاعْمَلْ لِآخِرَتِكَ كَأَنَّكَ تَمُوتُ غَدًا (Hiç ölmeyecekmiş gibi dünyan için, yarın ölecekmiş gibi ahiretin için çalış.)¹⁰⁸

¹⁰⁰ Tülbentçi, *Türk Atasözleri ve Deyimleri*, 50; Eyüboğlu, *Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler*, 1/12; *Türk Atasözleri ve Deyimleri*, 1/23.

¹⁰¹ Eyüboğlu, *Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler*, 1/12; Yurtbaşı, *Sınıflandırılmış Türk Atasözleri*, 22.

¹⁰² Yılmaz, *Kültürümüzde Arapça ve Farsça Asıllı Vecizeler Sözlüğü*, 1/387.

¹⁰³ Yılmaz, *Kültürümüzde Arapça ve Farsça Asıllı Vecizeler Sözlüğü*, 2/527/968.

¹⁰⁴ Sâbûnî, *Safvetü't-tefâsir*, 4/113.

¹⁰⁵ el-Hac 22/77.

¹⁰⁶ Karaman vd., *Kur'an Yolu*, 3/756-757.

¹⁰⁷ Yurtbaşı, *Sınıflandırılmış Türk Atasözleri*, 61.

¹⁰⁸ Yılmaz, *Kültürümüzde Arapça ve Farsça Asıllı Vecizeler Sözlüğü*, 1/342.

"أُخِرْتُ لِدُنْيَاكَ كَأَنَّكَ تَعِيشُ أَبَدًا وَعَمَلٌ لِأَخْرَجِكَ كَأَنَّكَ تَمُوتُ غَدًا" (Hiç ölmeyecekmiş gibi dünyan için, yarın ölecekmiş gibi ahiretin için çalış/çabala.)¹⁰⁹

2.8 Nûr Sûresi

Nur sûresi Medenî sûrelerdendir.¹¹⁰ Nur sûresinin 27. ayeti ile ilişkilendirilebilecek, anlamca örtüşen atasözü tespit edilmiştir.

2.8.1 Nûr 24/27

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّى تَسْتَأْذِنُوا وَتُسَلِّمُوا عَلَىٰ أَهْلِهَا ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ¹¹¹

Bu ayette, Müslümanların sosyal hayatını düzenleyen bir uygulama bildirilmiş ve başkalarına ait olup içinde oturanların olduğu evlere, ev halkından izin almadan, geldiğinizi belli etmeden girmeyin denilmiştir. Cahiliye dönemine ait bir davranış olan müsaade istemeden, ev halkının durumunu dikkate almadan evlere girilmesi edepsizliğini ortadan kaldırmıştır.¹¹² Ayetle ilişkilendirilebilecek, anlamca örtüşen atasözü; "Destursuz, bağa girilmez."¹¹³ Benzeşen Arap meseli;

"يا داخل بلا مشورة، إن ما مسخرك الرجل تمسرك المرأة" (Ey haber vermeden-danışmadan giren, adam seninle alay etmezse kadın alay eder.)¹¹⁴

2.9 Hucurât Sûresi:

Hucurât sûresi Medenî sûrelerdendir.¹¹⁵ Hucurât sûresinin 6. ayetiyle ilişkilendirilebilecek, anlamca örtüşen atasözü tespit edilmiştir.

2.9.1 Hucurât 49/6

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَأٍ فَتَبَيَّنُوا أَنْ تُصِيبُوا قَوْمًا بِجَهَالَةٍ فَتُصِحُّوا عَلَىٰ مَا فَعَلْتُمْ نَادِمِينَ¹¹⁶

Bu ayette Müslümanların kendilerine getirilen haberleri araştırmaları, her duydukları iyi veya kötü habere inanarak hareket etmemeleri uyarısı yapılarak,

¹⁰⁹ Yılmaz, *Kültürümüzde Arapça ve Farsça Asıllı Vecizeler Sözlüğü*, 2/860.

¹¹⁰ Cezâirî, *En Kolay Tefsir*, 6/107; Bilmen, *Kur'ân ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*, 5/2317.

¹¹¹ en-Nûr 24/27.

¹¹² Karaman vd., *Kur'an Yolu*, 4/65-66.

¹¹³ Aksoy, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, 1/203; Eyüboğlu, *Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler*, 1/69; Tülbentçi, *Türk Atasözleri ve Deyimleri*, 176; *Türk Atasözleri ve Deyimleri*, 1/95.

¹¹⁴ Teymûr Paşa, *el-Emsâlü'l-âmmiyye*, 474.

¹¹⁵ Kutup, *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, 9/313; Elmalılı, *Hak Dîni Kur'an Dili*, 6/4444.

¹¹⁶ el-Hucurât 49/6.

düşünmeden araştırmadan hareket edilmesi sonucunda pişman olabilecekleri veya telafisi zor olacak durumlara düşebilecekleri bildirilmiştir.¹¹⁷

Ayetle ilişkilendirilebilecek, anlamca örtüşen atasözü; “El ağzına bakan (eşinden olur) eşin tez boşar.”¹¹⁸ Benzeşen Arap meseli;

"إِذَا أَرَدْتَ أَمْرًا فَتَدَبَّرْ عَاقِبَتَهُ" (Bir iş yapmak istediğinde sonucunu düşün.)¹¹⁹

"مَنْ يَسْمَعُ يَخْلُ" (El sözü dinleyen zarara uğrar.)¹²⁰

2.10 Haşr Sûresi

Haşr sûresi Medenî sûrelerdendir.¹²¹ Haşr sûresi de içerisinde “Ey iman edenler” hitabı ile başlayan tek bir ayet içeren sûrelerden biridir. 18. ayeti ile ilişkilendirilebilecek, anlamca örtüşen atasözü tespit edilmiştir.

2.10.1 Haşr 59/18

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَالْتَنظُرُوا نَفْسَ مَا قَدَّمْتُمْ لِغَدٍ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ¹²²

Bu ayette, fani olan dünya hayatı son bulduktan sonra baki kalınacak olan ahiret hayatı için hazırlığımızın olması gerektiği hatırlatılmıştır.¹²³ Bu dünyada basit ve kısa bir yolculuğa çıkarken bile gerekli ihtiyaç malzemelerini almayı ihmal etmeyen bizler, dönüşü olmayan ahiret yolculuğu için çok büyük hazırlıklar yapmak durumundayız. Ayet ile ilişkilendirilebilecek, anlamca örtüşen atasözü; “Azıksız yola çıkılmaz.”¹²⁴ Benzeşen Arap meseli; "مَنْ دَخَلَ الْقَبْرَ بِلا زادٍ فَكَأَنَّمَا رَكِبَ الْبَحْرَ بِلا سَفِينَةٍ" (Mezara azıksız giren, denize gemisiz açılan gibidir.)¹²⁵

2.11 Mümtehine Sûresi

Mümtehine sûresi Medenî sûrelerdendir.¹²⁶ Mümtehine sûresinin, 13. ayeti ile ilişkilendirilebilecek, anlamca örtüşen atasözü tespit edilmiştir.

¹¹⁷ Karaman vd., *Kur'an Yolu*, 5/89-90.

¹¹⁸ Eyüboğlu, *Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler*, 1/85; Tülbentçi, *Türk Atasözleri ve Deyimleri*, 212; Aksoy, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, 1/218; *Türk Atasözleri ve Deyimleri*, 1/113.

¹¹⁹ Yılmaz, *Kültürümüzde Arapça ve Farsça Asıllı Vecizeler Sözlüğü*, 1/422.

¹²⁰ Yılmaz, *Kültürümüzde Arapça ve Farsça Asıllı Vecizeler Sözlüğü*, 2/674.

¹²¹ Cezâîrî, *En Kolay Tefsir*, 9/364; Mevdûdî, *Tefhimu'l-Kur'ân*, 6/173.

¹²² el-Haşr 59/18.

¹²³ Karaman vd., *Kur'an Yolu*, 5/301.

¹²⁴ Eyüboğlu, *Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler*, 1/31; *Türk Atasözleri ve Deyimleri*, 1/45; Tülbentçi, *Türk Atasözleri ve Deyimleri*, 86.

¹²⁵ Yılmaz, *Kültürümüzde Arapça ve Farsça Asıllı Vecizeler Sözlüğü*, 2/626.

2.11.1 Mümtetine 60/13

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ قَدْ يَبْسُوْا مِنَ الْآخِرَةِ كَمَا يَبْسُ الْكُفَّارُ مِنْ أَصْحَابِ
الْقُبُورِ¹²⁷

Bu ayette, inananların ümitvar olmaları, Allah'ın rahmet ve merhametinden ümitlerini kesmemeleri hatırlatılarak, inkârcıların durumu üzerinden örnek verilmiştir.¹²⁸ Ayet ile ilişkilendirilebilecek, anlamca örtüşen atasözü; "Allah'tan ümit kesilmez."¹²⁹ Benzeşen Arap meseli; "الأمْنُ كُفْرٌ وَالْيَأْسُ كُفْرٌ" (Aşırı güven ve umudunu yitirme küfürdür.) "في أضيْقِ الوَقْتِ يَأْتِي اللهُ بالفِرْجِ. (أو يَأْتِي اللهُ بالفِرْجِ في الوَقْتِ الصَّيِّقِ)" (En dar günde Allah bir genişlik/kurtuluş getirir.)¹³⁰

2.12 Saf Sûresi

Saf sûresi Medenî sûrelerdendir.¹³¹ Saf sûresinin, 2. ayeti ile ilişkilendirilebilecek, anlamca örtüşen atasözü tespit edilmiştir.

2.12.1 Saf 61/2

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ¹³²

Bu ayette, Müslümanın sözleri ile fiilleri arasında uyumsuzluk olmaması gerektiği vurgulanmıştır.¹³³ Ayet ile ilişkilendirilebilecek, anlamca örtüşen atasözü; "Ele verir talkını kendi yutar salkımı."¹³⁴ Benzeşen Arap meseli;

"كَمْ مِنْ نَاصِحٍ لغيرِهِ غَيْرِ مُؤْتَمِرٍ بِأَمْرِهِ" (Başkalarına öğüt verip de verdiği öğüdü kendisi tutmayan nice öğütçüler vardır.)¹³⁵ "بِعَلَّةِ الْوَرَشَانِ يَأْكُلُ رُطْبَ الْمَشَانِ" (Kumruyu suçlayıp taze hurmaları kendi yiyor.)¹³⁶

"كَلَامٌ كَالْعَسَلِ وَفِعْلٌ كَالْأَسَلِ" (Söz, bal gibi, fiil mızrak ucu gibi.)¹³⁷

¹²⁶ Mevdûdî, *Tefhimu'l-Kur'ân*, 6/211; Elmalılı, *Hak Dîni Kur'an Dili*, 7/4886; Bilmen, *Kur'ân ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*, 8/3687.

¹²⁷ el-Mümtetine 60/13.

¹²⁸ Karaman vd., *Kur'an Yolu*, 5/328.

¹²⁹ Aksoy, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, 1/130; Eyüboğlu, *Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler*, 1/13.

¹³⁰ Yılmaz, *Kültürümüzde Arapça ve Farsça Asıllı Vecizeler Sözlüğü*, 1/174/231.

¹³¹ Kutup, *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, 9/631; Vehbi, *Hulâsatü'l-beyân*, 14/5897.

¹³² es-Saf 61/2.

¹³³ Karaman vd., *Kur'an Yolu*, 5/332.

¹³⁴ Tülbentçi, *Türk Atasözleri ve Deyimleri*, 215; Eyüboğlu, *Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler*, 1/89.

¹³⁵ Yılmaz, *Kültürümüzde Arapça ve Farsça Asıllı Vecizeler Sözlüğü*, 1/465.

¹³⁶ YAZICI, *Arapça-Türkçe/Türkçe-Arapça Atasözleri ve Deyimler*, 227.

¹³⁷ Pullu, *Arap Dili ve Edebiyatında Meseller, Dil ve Belâgat Yöntünden Özellikleri*, 46.

Sonuç

Asırlarca İslam'a hizmet etmiş bir millet olan Türkler, doğumdan ölüme kadar hayatın her alanına İslam'ı ve İslam'ın güzelliklerini nakşetmiş; mimariden, sanata, yeme-içme adabından, giyim-kuşama, günlük konuşmadan şiiire varıncaya kadar ferdî ve ictimâî yaşamlarına aksettirmişlerdir. İnsanlar arası etkileşimin temel kaynağı olan sözlü iletişim, sağlıklı bireylerin doğal ve vazgeçilmez/fitrî davranışlarından biridir. Atasözleri de köklü kültürlere sahip milletlerin, yaşayış, düşünüş ve tecrübeleri ile ilintili olarak ortaya çıkan ve bu birikimleri sonraki kuşaklara aktarmaya vesile olan sözlü iletişim kaynaklarının en etkililerindedir. Atasözleri bir milletin kendi kültüründen beslense de toplumlar arası ilişkiler ya da ortak değerler üzerine yakınlaşmalar, zamanla atasözlerinin karşılıklı taşınmasına sebep olmuştur. İslam paydasında buluşan Türk ve Arap toplumlarının kullanmış oldukları atasözlerinin, sadece Kur'ân-ı Kerim'de bulunan ayetlerin, bir kısmı dikkate alınarak değerlendirilmesine rağmen aynı/yakın anlamı içeren birçok kullanıma rastlanmıştır. Bu durum, Türk ve Arap toplumları arasında, etkileşimin, atasözü transferi ve benzeşiminin gerçekleşmiş olduğunun göstergesidir. Allah, kader, rızık, namaz vb. İslam ile ilintili kavramların yer aldığı atasözleri ve mesellerin neredeyse birbirinin aynı olması da İslam paydasında buluşan Türk ve Arap toplumlarının kullanmış oldukları bahsi geçen atasözlerinin/mesellerin, belirtilen ayetlerle olan ilişkisinin bir tezahürüdür. Elde edilen veriler her iki toplumda benzer anlamda kullanılan çok sayıda atasözü ve meselin bulunduğunu, bu atasözü ve mesellerin bahse konu Kur'ân ayetlerinin içerdiği emir, yasak, tavsiye ve öğretileri bünyesinde barındırdığını ve bu ayetler ile ilişkilendirilebileceğini göstermiştir. Konu üzerine farklı açılardan araştırma yapmak istenirse, sûre bazlı ya da "Yâ eyyühennâs" ibaresi ile başlayan ayetler, atasözü veya deyimler ekseninde ele alınabilir.

Etik Beyan / Ethical Statement		
Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.		
Finansman / Funding		
Bu çalışma hazırlanırken herhangi bir dış fon alınmamıştır. / The authors acknowledge that they received no external funding in support of this research.		
Çıkar Çatışması / Competing Interests		
Bu çalışma ile ilgili herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır. / The authors declare that have no competing interests.		
Yazarların Katkıları / Author Contributions:	Arslan AĞAR	Selim TEKİN
Çalışmanın Tasarlanması / Conceiving the Study:	%80	%20
Veri toplanması / Data collection:	%80	%20
Veri Analizi / Data Analysis:	%80	%20
Makalenin Yazımı / Writing up:	%80	%20
Makale Gönderimi ve Revizyonu / Submission and Revision:	%70	%30

Kaynakça

- Abdelli, Abdulkader. *Türkçe ve Arapçada Ortak veya Benzeşen Atasözleri*. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015.
- Acaroğlu, M. Türker. *Dünya Atasözleri*. İstanbul: Kaya Yayınları, ts.
- Akalın, Şükrü Halûk vd. *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 11. Basım, 2011.
- Aksoy, Ömer Asım. *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1981.
- Bilmen, Ömer Nasuhi. *Kur'ân ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*. İstanbul: Bilmen Basım ve Yayınevi, 1992.
- Cezâirî, Ebubekir Câbir. *Eyseru't-tefâsîr*. çev. Ahmet Özdemir vd. İstanbul: Mektup Yayınları, ts.
- Çotuksöken, Yusuf. *Türkçe Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*. İstanbul: Toroslu Kitaplığı, 1. Basım, 2004.
- Elmalılı, Muhammed Hamdi Yazır. *Hak Dîni Kur'an Dili*. İstanbul: Eser Neşriyat, 1979.
- Eyüboğlu, E. Kemal. *On Üçüncü Yüzyıldan Günümüze Kadar Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler*. İstanbul: Doğan Kardeş Matbaacılık Sanayii A.Ş, 1973.
- İbn Âşûr, Muhammed et-Tâhir. *et-Tahrîr ve't-tenvîr*. 30 Cilt. Tûnus: ed-Dâru't-Tûnusiyye li'n-Neşr, 1984.
- Kalli, Halit. *Türkçe Atasözleri ve Deyimlerde Tanrı Kavramına Din Psikolojisi Açısından Bir Yaklaşım*. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- Karaman, Hayreddin vd. *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*. 5 Cilt. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2. Basım, 2006.
- Kutup, Seyyid. *Fî Zılâli'l-Kur'ân*. çev. Salih Uçan vd. 10 Cilt. İstanbul: Dünya Yayıncılık, 1. Basım, 1989.
- Mevdûdî, Ebu'l-A'lâ. *Tefhimu'l-Kur'ân*. çev. Muhammed Han Kayanî vd. İstanbul: İnsan Yayınları, 1987.
- Oy, Aydın. "Atasözü". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 4/44-46. İstanbul: Türkiye Diyânet Vakfı Yayınları, 1991.
- Pullu, İdris. *Arap Dili ve Edebiyatında Meseller, Dil ve Belâgat Yönünden Özellikleri*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- Rîşehrî, Muhammed. *es-Salâtü fi'l-kitâb ve's-sünne*. Kum: Dâru'l-Hadîs, 1. Basım, 1376.
- Sâbûnî, Muhammed Ali. *Safvetü't tefâsîr*. çev. Sadreddin Gümüş - Nedim Yılmaz. İstanbul: Ensar Neşriyat, 1992.
- Sarı, Ayşe. *Medeni Surelerde Müminlere Yönelik Hitaplar*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Teymûr Paşa, Ahmed. *el-Emsâlü'l-âmmiyye*. Kahire: Mü'essetü Hindâvî li't-Ta'lîm ve's-Sekâfe, 2012.
- Tûsî, Ebû Ca'fer Nasîrüddîn Muhammed b. Muhammed b. el-Hasen. *Âdâbu'l-müte'allimîn*. thk. es-Seyyid Muhammed Rızâ el-Hüseynî el-Celâlî. Şîrâz: Kitâbhâne Medrese 'İlmiyye, 1416.

- Tülbentçi, Feridun Fazıl. *Türk Atasözleri ve Deyimleri*. İstanbul: İnkılâp ve Aka kitabeveleri Koll. Şti., ts.
- Türk Atasözleri ve Deyimleri*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1997.
- Ünal, Yusuf. *Kur'an-ı Kerim'in Türk Atasözlerine Tesiri (İnanç Esasları Bağlamında)*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011.
- Vehbi, Mehmed. *Hulâsatü'l-beyân fi tefsîri'l-Kur'an*. İstanbul: Üçdal Neşriyat, ts.
- Yaşaroğlu, M. Kâmil. "Mâide Sûresi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 27/403-405. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2003.
- Yazıcı, Numan. *Arapça-Türkçe/Türkçe-Arapça Atasözleri ve Deyimler*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2003.
- Yıldız, Sümeyye. *Açıklamalı Atasözleri*. İstanbul: Nesil Digital, 2013.
- Yılmaz, Mehmet. *Kültürümüzde Arapça ve Farsça Asıllı Vecizeler Sözlüğü*. 2 Cilt. İstanbul: Sütun Yayınları, 2008.
- Yurtbaşı, Metin. *Sınıflandırılmış Türk Atasözleri*. Ankara: Özdemir Yayıncılık, 5. Basım, 1996.
- Zdâm, Suâd. *Delâletü'l- Esâlibi'l-İnşâiyeti fi'l-Kur'âni'l-Kerîm en-Nidâ' Enmûzecen*. Vehrân: Câmiatu Vehrân 1 Ahmed bin bella, Doktora Tezi, 2019.
- Zeyrekli, Cafer. *Arap Dilinde Nidâ Üslubu ve Kur'an-ı Kerim'deki Kullanımları*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014.